

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОЇ СТРУКТУРИ ІМПОРТУ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ

Визначено причини дисбалансу зовнішньої торгівлі України. Проаналізовано структуру імпорту товарів у країні. Досліджено передумови її формування та проблеми оптимізації у до- та посткризовий період.

The article outlines the reasons for the imbalance of trade in Ukraine. Analyzed structure of imports of goods in Ukraine, studied conditions of formation and optimization problems in pre- and post-crisis period.

Постановка проблеми. Сьогодні, зважаючи на високу ступінь інтегрованості України у світову торгівлю, на особливу увагу заслуговує проблема удосконалення структури українського імпорту як антикризового фактора і засобу економічного зростання.

Наукові джерела та публікації. Дослідженню теоретико-методологічних та практичних аспектів зовнішньої торгівлі України присвячено праці як закордонних, так і вітчизняних вчених-економістів, зокрема: Андрійчука В. Г. [1], Василенка Ю. В. [2], Карамбовича І.М. [8], Микитенка І. А. [9], Пузанова І. І. [11] та ін.

Однак, в умовах посткризового розвитку, особливого значення набуває аналіз динаміки та структури імпорту товарів в Україні, передумов її формування та проблем оптимізації, що і обумовило мету нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Проблеми дисбалансу зовнішньої торгівлі України почалися значно раніше, ніж розгорнулася фінансово-економічна криза і, підсилені загальносвітовим негативним трендом, набули справді кризових масштабів. Протягом 1990-х років ХХ ст. Україна на міжнародній арені перебувала в ролі явного аутсайдера. Нестабільна, обтяжена тривалою і глибокою кризою національна економіка болісно включалася у міжнародну торгівлю. Формування сучасної структури зовнішньої торгівлі товарами обумовлювалося наявністю ресурсів для торгівлі та структурою економіки, яка визначає експортний потенціал країни та потребу в імпорті закордонної продукції. На обсяг та структуру зовнішньої торгівлі України впливали отримана у спадок від колишнього СРСР zdeформована структура виробництва, високий рівень його витратомісткості та занепад внутрішнього ринку. Вирішальними виявились характер та методи трансформаційних перетворень у 1991–1997 рр. Зовнішньоторговельна політика України спрямовувалася переважно на реалізацію фіскальних цілей.

За останні 15 років темпи приросту зовнішньоторговельних операцій перевищували зростання ВВП країни у 1,5 раза. Починаючи з 2001 р., з'явилася тенденція до випередження темпів зростання імпорту товарів над темпами зростання експорту (рис. 1).

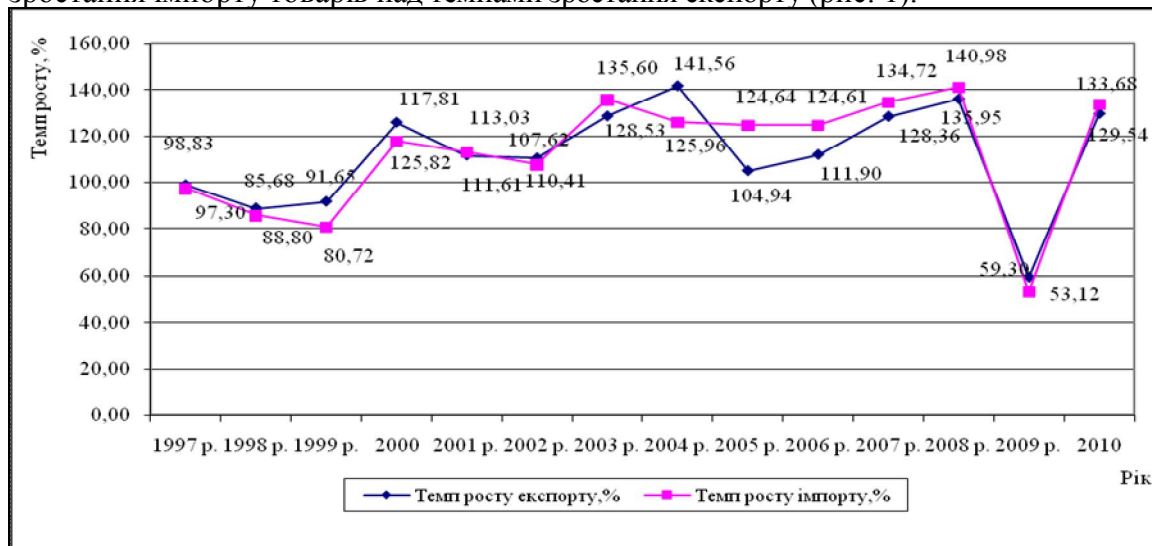

Рис.1. Темпи зростання імпорту та експорту товарів в Україні у 1997-2010 рр.

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

За відносної стабільності структури торговельних операцій це означає, що поступово формувалися умови для появи від'ємного сальдо у зовнішній торгівлі товарами. Стійкий дефіцит торговельного балансу впродовж 1990-х років був подоланий лише в 2000 р. (рис.2).

За 2005–2008 рр. від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу зросло в 10 разів і сягнуло рекордного для незалежної держави рівня – 18 580,93 млн. дол. США.

Таблиця 1. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі України у 2001–2010 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2001р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Усього	489,64	980,26	59,42	3676,29	-1854,35	-6666,79	-11421,86	-18580,93	-5732,68	-9309,4
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	271,94	237,59	334,18	333,50	232,58	-252,57	-24,25	-918,61	-671,59	-470,3
II. Продукти рослинного походження	427,15	900,36	-30,51	697,95	1170,36	1279,46	865,86	4114,90	3774,95	2412,6
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	138,98	231,47	449,43	396,85	383,20	780,31	1329,81	1332,88	1421,76	2165,8
IV. Готові харчові продукти	-139,81	-94,25	-194,52	136,16	-163,22	-260,29	-34,70	-161,02	53,77	66,1
V. Мінеральні продукти	-4975,53	-4802,39	-4979,35	-6521,67	-6859,85	-9634,47	-13005,15	-18395,18	-11794,99	-4396,6
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	351,61	22,04	171,32	533,61	-107,67	-501,33	-1269,24	-1913,79	-2804,12	-2962,5
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	-441,06	-473,50	-673,58	-967,37	-1362,90	-1724,37	-2425,71	-3478,94	-2100,51	-2976,2
VIII. Шкіряна і хутряна сировина та вироби з них	63,66	100,50	113,26	134,26	99,91	170,28	234,61	127,06	53,90	-3,5
IX. Деревина і вироби з деревини	156,77	204,68	275,77	360,21	334,04	338,07	452,63	255,40	388,74	486,7
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	-251,24	-403,37	-506,88	-392,41	-549,78	-577,14	-755,28	-960,85	-566,36	-717,8
XI. Текстиль та вироби з текстилю	-32,63	-18,36	-86,51	-109,61	-492,16	-450,19	-496,73	-1114,66	-703,97	-1239,0
XII. Взуття, головні убори, парасольки	40,83	22,31	9,71	78,36	-171,53	-139,16	-69,28	-353,01	-141,97	-315,5
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла	-43,43	-55,06	-49,61	-110,23	-297,51	-482,59	-632,91	-821,66	-349,99	-490,2
XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них	0,00	0,00	0,00	0,00	-124,90	-49,51	-121,73	-885,16	-75,55	-228,5
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	5899,27	6314,70	7303,96	11297,88	11578,43	13092,80	16044,57	21203,90	10140,20	13204,6
XVI. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку	-663,64	-743,43	-1152,20	-1709,69	-3500,47	-4542,94	-5595,14	-7038,70	-1242,72	-2496,6
XVII. Транспортні засоби та шляхове обладнання	-197,42	-332,18	-890,21	-456,30	-1563,84	-3065,99	-4911,88	-7770,07	-567,40	-401,8
XVIII. Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти	-182,68	-84,32	-42,10	32,73	-365,49	-543,76	-806,15	-979,88	-392,06	-634,1
XX. Різні товари і вироби	-20,73	-39,29	-53,05	-70,94	-104,71	-167,39	-234,42	-572,09	-189,50	-265,4
XXI. Вироби мистецтва	10,85	-0,42	-0,27	-0,78	-0,55	-2,79	-1,42	-3,38	-0,31	-1,8

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

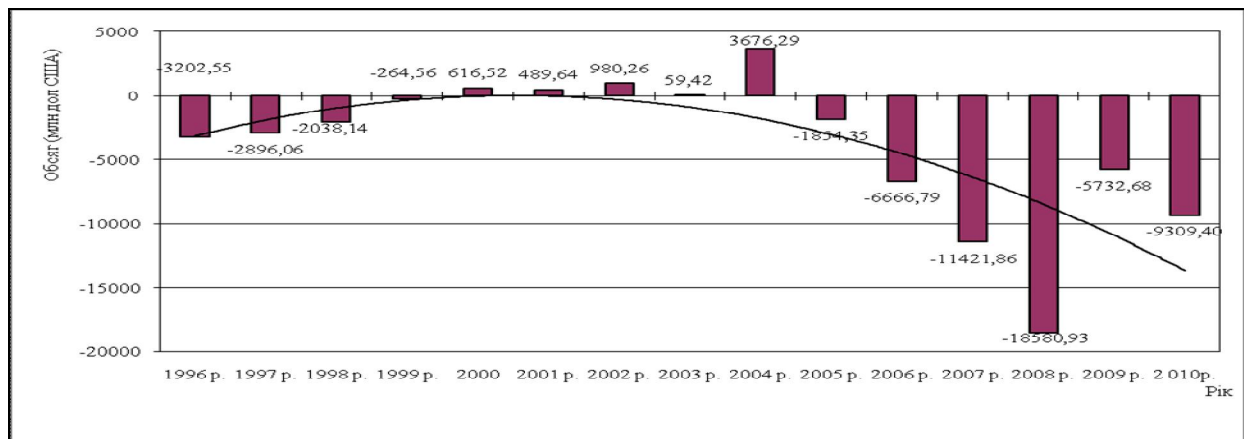

Рис. 2. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі товарами України у 1996-2010 рр.

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

Внаслідок різкої девальвації гривні та зниження рівня платоспроможного попиту у 2009 р. обсяги імпорту товарів в Україну вперше за досліджуваний період знизилися в 1,8 раза, а від'ємне сальдо – у 3,2 раза. Кількість учасників зовнішньої торгівлі в Україні, що здійснюють імпорتنі зовнішньоторговельні операції, зменшилася більш ніж на 2 тис. Кількість зареєстрованих імпорتنих торгових операцій зменшилася на 36%, до 790 тис. проти 1 млн. 241 тис. у 2008 р.

У 2010 р. імпорт товарів перевищив експорт на 9 309, 4 млн. дол. США, що на 3 572 млн. дол. США більше порівняно з 2009 р. Імпорт товарів, що в 2010 р. склав 60 739, 9 млн. дол. США, збільшився на 33,7%.

Перевищення обсягів імпорту над експортом в Україні у 2001–2010 рр. спостерігається майже за всіма розділами Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) (табл. 1).

Найбільшу частку у загальному обсягу імпорту в Україну у 2010 р. склали мінеральні продукти (34,8%); механічне обладнання, машини та механізми, електрообладнання та їх частини, пристрої для записування або відтворення зображення і звуку (13,4%); продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (10,6%); недорогоцінні метали та вироби з них (6,8%), полімерні матеріали, пластмаси та каучук (6, 0%), транспортні засоби та шляхове обладнання (6,0%) (табл. 2).

Оцінюючи товарну структуру імпорту України, першочерговим вважаємо ґрунтовний аналіз товарів за розділами УКТЗЕД, частка яких більше 3%.

Основними товарами розділу „Готові харчові продукти”, імпорт яких до України збільшувався, є тютюн (0,8 % у 2010 р), різні харчові продукти (0,8 %), какао та продукти з нього (0,7%), алкогольні напої (0,4%), продукти переробки овочів та плодів (0,4%). Значно зменшилася за досліджуваний період частка цукру і кондитерських виробів з цукру (з 0,84 % у 2001р. до 0,4% у 2010р.) (рис.3).

Збільшення ставок акцизного збору на тютюнову продукцію у 2008 р., девальвація національної грошової одиниці спричинили стрімке підвищення імпорتنих цін на цю продукцію та спад попиту. Імпортується переважно тютюнова сировина, частка якої в собівартості готової продукції становить близько 80–85 %. Виробництво тютюнової сировини в Україні, на відміну від сигарет, знижувалося з 1980-х років внаслідок засухи, припинення субсидій для сільськогосподарського виробництва, реалізації політики оздоровлення, переходу до виробництва сигарет за західним зразком з імпоротної сировини, і сьогодні становить лише 7%.

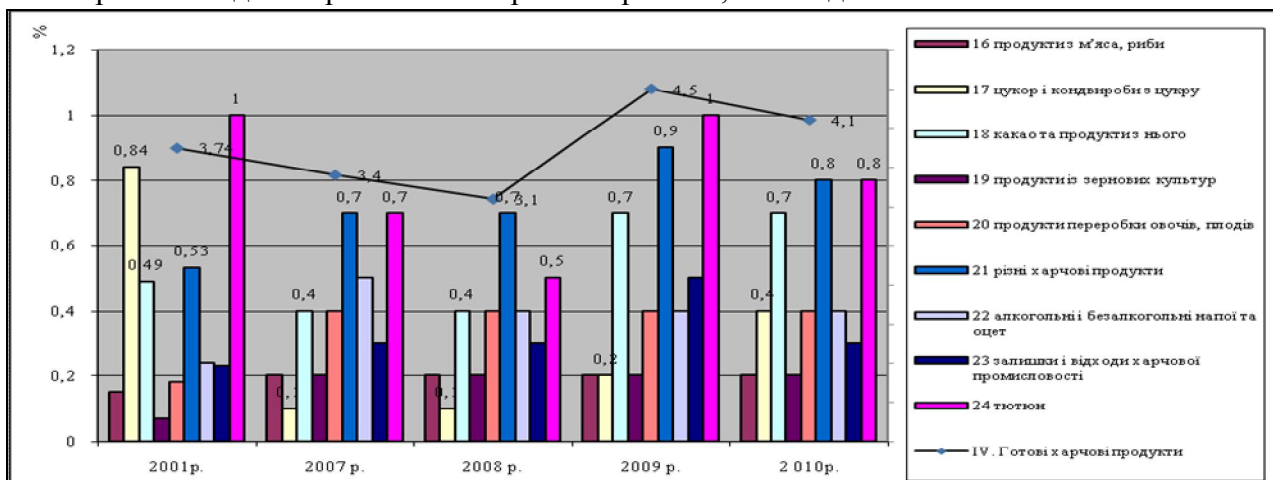

Рис. 3. Динаміка структури імпорту товарів розділу „Готові харчові продукти” в Україні у 2001–2010 рр.

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

Таблиця 2. Динаміка товарної структури імпорту в Україні в 2000-2010 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2001р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1,16	0,84	0,82	1,09	1,38	1,40	1,30	2,00	2,80	2,0
II. Продукти рослинного походження	1,69	1,30	3,37	1,52	1,45	1,50	1,40	1,70	2,80	2,6
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,55	0,65	0,48	0,51	0,56	0,40	0,60	0,70	0,80	0,7
IV. Готові харчові продукти	3,74	3,77	4,77	3,46	4,03	3,70	3,40	3,10	4,50	4,1
V. Мінеральні продукти	42,63	41,51	36,83	37,40	32,01	30,00	28,50	29,70	34,50	34,8
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	7,14	8,10	7,69	7,75	8,57	8,60	8,80	8,10	11,70	10,6
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	4,42	4,34	4,50	4,85	5,36	5,60	5,60	5,20	5,90	6,0
VIII. Шкіряна і хутряна сировина та вироби з них	0,42	0,34	0,29	0,25	0,31	0,30	0,30	0,30	0,30	0,3
IX. Деревина і вироби з деревини	0,46	0,50	0,54	0,54	0,55	0,60	0,60	0,60	0,60	0,6
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	3,41	4,02	3,58	2,71	2,78	2,60	2,50	2,10	3,00	2,7
XI. Текстиль та вироби з текстилю	4,10	3,96	3,70	3,42	3,89	3,00	2,50	2,50	3,10	3,3
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,28	0,31	0,36	0,15	0,77	0,60	0,40	0,60	0,60	0,8
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла	1,17	1,19	1,22	1,35	1,43	1,60	1,60	1,50	1,40	1,5
XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них					0,62	0,40	0,40	1,20	0,40	0,5
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	5,20	4,78	5,20	6,05	6,83	7,40	7,80	7,50	5,90	6,8
XVI. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку	15,07	14,74	15,11	16,35	17,55	17,50	17,40	15,60	13,80	13,4
XVII. Транспортні засоби та шляхове обладнання	4,73	6,02	8,14	8,60	8,91	11,40	13,50	14,10	4,80	6,0
XVIII. Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти	1,65	1,58	1,61	1,93	1,40	1,50	1,70	1,40	1,50	1,5
XX. Різні товари і вироби	0,72	0,80	0,78	0,83	0,89	1,00	1,00	1,20	1,10	1,1
XXI. Вироби мистецтва	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

Політика щодо тютюнової промисловості потребує перегляду у напрямі зменшення рівня акцизного збору для запобігання скорочення виробництва тютюну, зростання рівня безробіття та заповнення ринку тютюнових виробів нелегальною продукцією, а отже, скорочення обсягів надходжень до державного бюджету [4].

Після розпаду СРСР та лібералізації зовнішньої торгівлі до України збільшилися поставки імпортованих продуктів переробки овочів та плодів, що відрізнялись більш широким асортиментом, зручною та якісно оформленою упаковкою, високим рівнем якості. Погіршення економічного становища в країні, розрив старих виробничих зв'язків, введення нових форм господарювання призвели до зниження виробництва плодоовочевої продукції на великих сільськогосподарських підприємствах. До 2010 р. офіційний імпорту в останні роки становив максимум 10 % обсягу імпортованих продуктів переробки овочів та плодів, що реально реалізуються в Україні.

У 2010 р. обсяги імпорту мінеральних продуктів перевищили обсяги експорту на 14396,6 млн. дол. США, тоді як у 2001 р. – на 4955,73 млн. дол. США. Це пов'язано з недостатньою забезпеченістю України власними енергетичними ресурсами – кам'яним вугіллям, сировою нафтою (включаючи газовий конденсат), природним газом (рис.4).

Структура національного виробництва обумовлює високий рівень енергомісткості ВВП України. Щорічні збитки національної економіки від неефективного порівняно з європейськими показниками енергоспоживання становлять 15–17 млрд. дол.США, або 16–18% ВВП [5]. У загальному обсягу споживання первинної енергії Україною 60 % припадає на нафту й газ, з них 40–45% складає газ. Маючи власний видобуток нафти й газового конденсату в обсязі, який не покриває 20% мінімальної потреби, Україна імпортує 74,5% нафти й газу. Світовий досвід доводить, що при імпорті понад 30% енергоресурсів втрачається незалежність у здійсненні економічної політики держави.

Незважаючи на обраний Україною курс обмеження енерговитратності, не забезпечено достатнього запасу стійкості економічної системи до зовнішніх загроз, пов'язаних зі зміною кон'юнктури на світових енергетичних ринках. Зростання цін на енергоносії, зокрема, перехід до європейського рівня цін на природний газ створює загрозу негативних змін в економіці, падіння рентабельності виробництва, зменшення частки промисловості у ВВП та переваги цінової конкурентоспроможності імпортованої продукції щодо продукції вітчизняних виробників. Підвищення ціни на газ призводить до зростання собівартості продукції металургійної та хімічної промисловості.

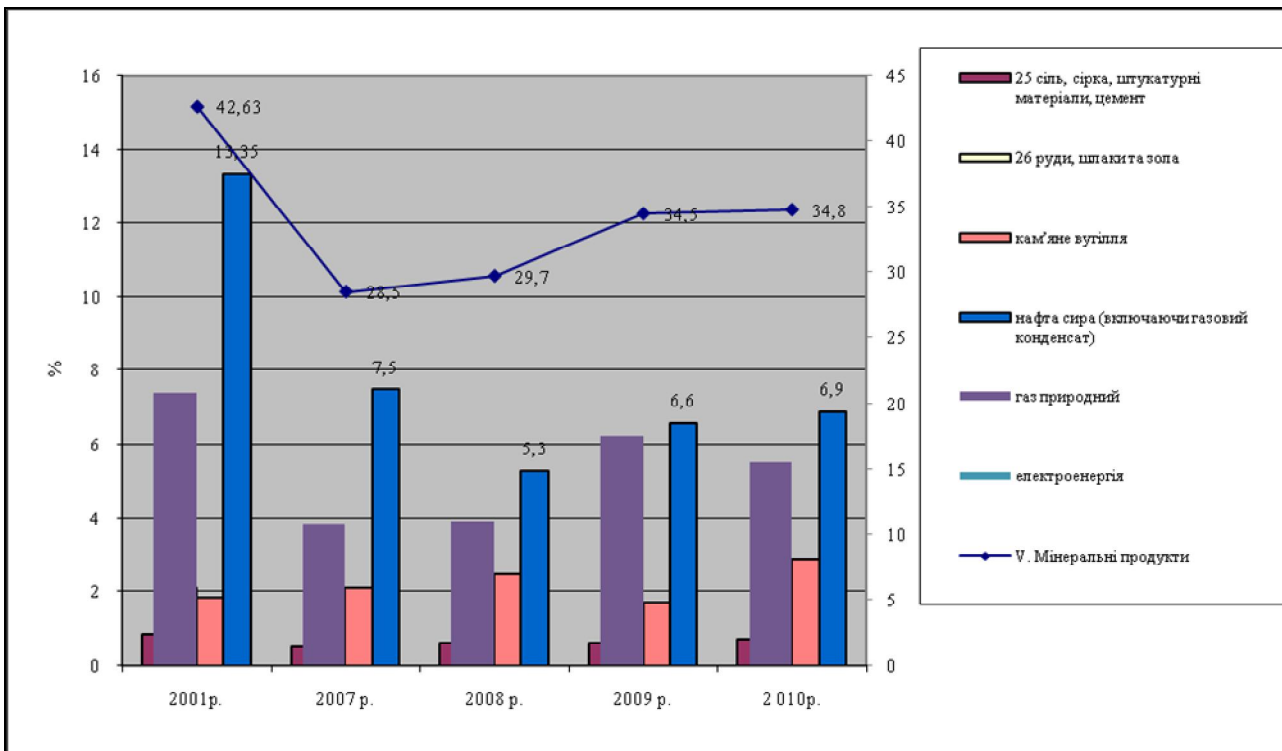

Рис.4. Динаміка структури імпорту товарів розділу „Мінеральні продукти” в Україні у 2001-2010 рр.

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

Так, у 2010 р. на імпорт природного газу було витрачено 9,4 млрд. дол. США, що на 40% більше, ніж у 2007 р., і в 3 рази більше, ніж у 2001 р. Газ імпортується за європейськими цінами, споживається промисловістю неефективно за радянськими нормами і правилами. Як результат – українська експортна продукція, для якої і купується насамперед газ, виявляється неконкурентоспроможною через високу собівартість. Обсяги витрат на купівлю природного газу у 2010 та 2008 рр. були однакові. Проте у 2008 р. експортовано хімічної продукції обсягом 5 млрд. дол. США, у 2010 р. – тільки 3,4 млрд. дол. США; експорт металу становив у 2008 р. 27 млрд. дол. США, у 2010 р. – 17 млрд. дол. США, і це при тому, що світові ціни на металопродукцію вже вищі за докризовий рівень. Отже, імпортувати нафту й природний газ з метою їх використання для виробництва вітчизняних експортних товарів не вигідно. А подальше зростання цін на ці енергоресурси може призвести до того, що виробництво експортної продукції стане збитковим.

Зменшення енергетичної залежності України щодо імпорту газу та нафти можливе за умов підвищення ефективності виробництва та споживання енергії завдяки впровадженню нових технологій при виробництві палива та енергії, збільшенню власного видобутку газу; покращанню енергетичного балансу; диверсифікації джерел постачання енергоресурсів; створенню сприятливого інвестиційного клімату для нафтопереробних підприємств та з видобутку газу [12].

У хімічній промисловості спостерігається найбільше зниження торговельних позицій українських товаровиробників. Уведення в дію нових потужностей основними світовими конкурентами українських товаровиробників, посилення вимог до хімічної продукції, розширення ЄС, а отже скорочення кількості ринків збуту, обумовили втрату завойованих позицій та формування негативного сальдо балансу (-2962,5 млн. дол. США у 2010 р.) (рис. 4). Імпортується в Україну фармацевтична продукція – 4 %, добрива – 0,7%, ефірні олії та косметичні препарати – 1,3%, мило та мийні засоби – 0,7 %, інші продукти хімічної промисловості – 1,5 %.

З кінця 1990-х років до 2009 р. український ринок медпрепаратів безперервно наповнювався імпоротною фармацевтичною продукцією. Сьогодні на ринку із зареєстрованих лікарських засобів 34 % – препарати українського виробництва, решта – іноземного. Світова фінансово-економічна криза пригальмувала темпи зростання імпорту цієї продукції. У 2009 р. обсяг ввезення препаратів у натуральному вираженні скоротився на 16,2%, що обумовлено зниженням купівельної спроможності населення на тлі істотного подорожчання імпорتنих медпрепаратів і зменшенням попиту у бік недорогої фармпродукції українського виробництва.

Вітчизняний ринок лікарських засобів демонстрував зростання. У 2009 р. його обсяг склав 19,4 млрд. грн., що на 31,2% більше порівняно з 2008 р. За оцінками експертів, протягом трьох-чотирьох років ринок зростатиме з мінімальною динамікою 30% на рік. Проте, незважаючи на потужну фармацевтичну промисловість, українські підприємства не скоро зможуть виготовляти високотехнологічні продукти, адже процес розроблення одних оригінальних ліків може тривати 10–14 років і коштує близько 1 млрд. дол. США.

Поглиблення імпортозалежності спостерігається і в зовнішній торгівлі щодо товарів розділу „Полімерні матеріали, пластмаси та каучук”. Так, якщо у 2001 р. негативне сальдо зовнішньої торгівлі становило 441,05 млн. дол. США, то у 2008 р. – 3478,91 млн. дол. США. У 2009 р. під впливом наслідків економічної кризи від’ємне сальдо зменшилось до 2100,51 млн. дол. США, а у 2010 р. вже склало 2976,2 млн. дол. США. Найбільшу частку в загальному обсягу імпорту традиційно становили полімерні матеріали та пластмаси (4,7 % від загального імпорту), меншу – каучук та гума (1,3%).

Імпорт полімерів і пластмас в Україні зростає швидкими темпами, що пояснюється незначними обсягами виробництва цієї продукції та зростаючим попитом на неї. У СРСР полімерна промисловість була сконцентрована поблизу сировинних запасів або недалеко від них у великих промислових центрах, що споживали полімери і пластмаси – Східний і Центральний Сибір і Приволзький регіон Росії.

Суттєве зниження частки товарів за розділом „Текстиль та вироби з текстилю” до 3,3 % у 2008 р. відбувалося через стрімке зниження частки хімічних шпательних волокон (0,4%), бавовни (0,3 %) та ниток синтетичних і штучних (0,3 %). Підвищення цін на імпорту продукцію сприяло збільшенню від’ємного сальдо зовнішньої торгівлі продукцією зазначеної товарної групи протягом досліджуваного періоду з -32,63 млн. дол. США у 2001 р. до -1114,66 млн. дол. США у 2008 р. У 2009 р. дефіцит торговельного балансу зменшився до -703,97 млн. дол. США, а у 2010 р. зріс до 1239 млн. дол. США.

Найбільше Україна імпортує трикотажного та текстильного одягу (0,6 % і 0,5% від загального обсягу імпорту товарів у країну). Аналіз розвитку української трикотажної та текстильної промисловості виявив чітко виражену тенденцію до зменшення обсягів виробництва, внаслідок чого внутрішній споживчий попит задовольняється за рахунок продукції невідомого походження. Вітчизняна трикотажна та текстильна галузь є неконкурентоспроможними на вітчизняному ринку через: неможливість здійснення міжгалузевого обміну внаслідок розпаду СРСР, недостатність сировини, виробництво продукції з використанням давальницької сировини, недосконалість системи дистрибуції товару, недостатність інвестування, зростання тіньового сектора, наявність значного сегменту споживачів з низькими доходами (80% ринку), недостатність кваліфікованих управлінців.

Підвищення рівня вітчизняного виробництва та зменшення обсягів імпорту можливе завдяки впровадженню таких заходів: переорієнтація виробництва текстильного одягу на громадян із середнім рівнем доходів, співпраця з міжнародними фірмами на умовах, які б забезпечували отримання прибутку і нашому виробнику й іноземній фірмі; налагодження нових зв’язків для постачання сировини; розроблення та впровадження українськими підприємствами маркетингової стратегії поведінки на ринку; підвищення фінансової обізнаності робітників сектора з метою залучення.

Товари розділу „Недорогоцінні метали та вироби з них” є основою експортного потенціалу України. Протягом досліджуваного періоду спостерігалось зростання частки цієї продукції у загальному обсягу імпорту (з 5,2 до 6,8% у 2001–2010 рр.) за рахунок збільшення імпорту чорних металів (1,76% до 3,2%) та виробів з них (з 1,17% до 1,5%) (рис.5).

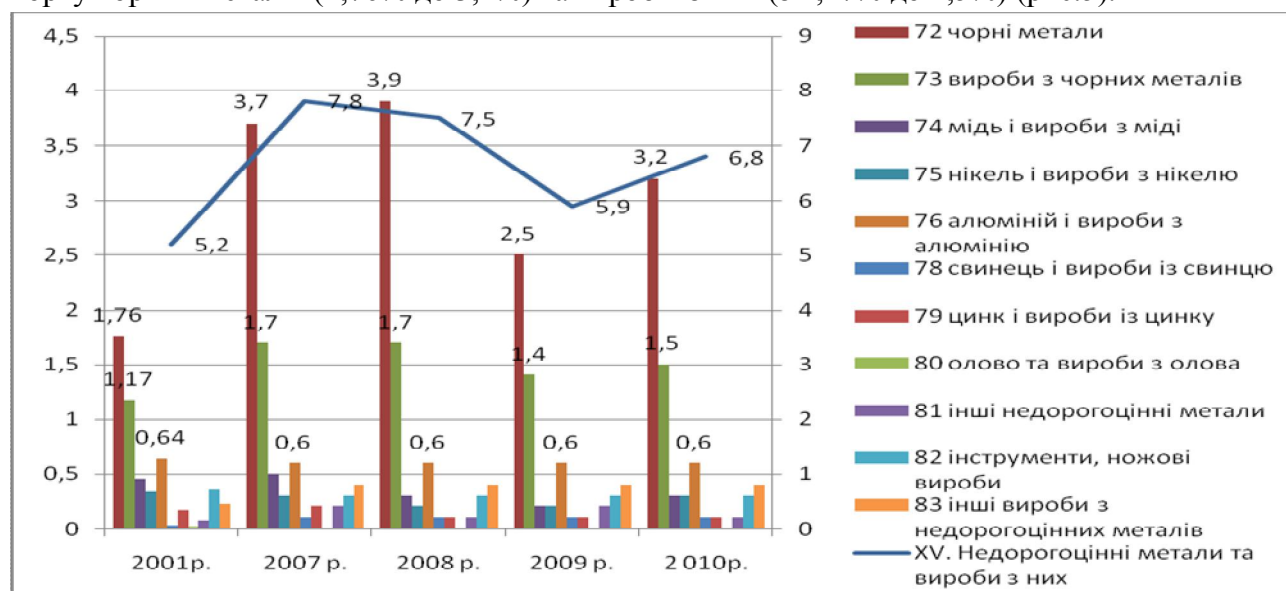

Рис.5. Динаміка структури імпорту товарів розділу „Недорогоцінні метали та вироби з них” в Україні у 2001–2010 рр., %.

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

Традиційно імпортні поставки металу в нашу країну складає продукція, що не виробляється в Україні або виробляється в недостатній кількості, наприклад, прокат з легованих сталей, прокат з покриттям, прокат відповідного призначення тощо.

З 2001 р. по 2005 р. спостерігалось збільшення частки товарної групи „Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтво-

рення зображення і звуку” у загальному імпорті товарів в Україну з 15,07 % до 17,55 %. Починаючи з 2006 р., імпорт цих товарів поступово знижувався переважно через скорочення обсягів ввезення котлів, машин, апаратів та механічні пристроїв і в 2009 р. становив 13,4 %. При цьому внаслідок підвищення цін на зазначену продукцію протягом 2001–2008 рр. сальдо зовнішньої торгівлі за цією товарною групою погіршувалося і в 2008 р. становило -7038,70 млн. дол. США, що у 10,6 раза більше, ніж у 2001 р., а у 2010 р. зменшилося до 2496,6 млн. дол. США (рис.6).

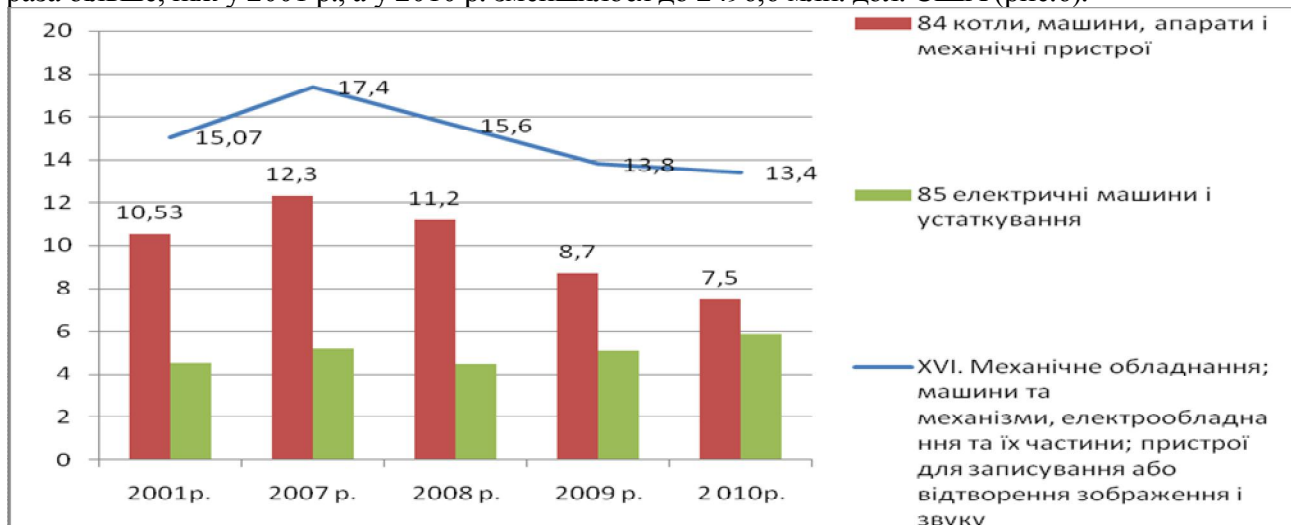

Рис.6. Динаміка структури імпорту товарів розділу „Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для запису або відтворення зображення і звуку” в Україні у 2001-2010 рр.

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

Враховуючи основні тенденції світового машинобудування на період до 2025 р. Україна має вирішити такі завдання: забезпечити поступальний розвиток машинобудівного комплексу; здійснити перехід до нових виробничих технологій; збільшити попит на вітчизняні машини й устаткування; модернізувати сировинні виробництва; збільшити обсяги переробки сировини; знизити енергоємність виробництва і підвищити його екологічність; збільшити обсяги експорту за випереджаючих поставок на внутрішній ринок; прискорити зростання машинобудівного виробництва і вийти на зовнішні та внутрішні ринки з новою конкурентоспроможною продукцією.

Стрімке і безупинне зростання частки товарної групи „Транспортні засоби та шляхове обладнання” у загальному імпорті товарів в Україну з 4,73 % у 2001 р. до 14,1 % у 2008 р. відбувалося внаслідок збільшення обсягів поставок імпортих наземних транспортних засобів, крім залізничних (з 4,04% до 13,3%). Протягом 2001–2008 рр. український ринок був залежним від імпорту автомобілів. У 2008 р. було ввезено цієї продукції загальною вартістю 11370,32 млн. дол. США, що у 18 разів більше, ніж у 2001 р., а обсяги імпорту перевищили обсяги експорту по цій товарній групі на 10126,48 млн. дол. США (рис.7).

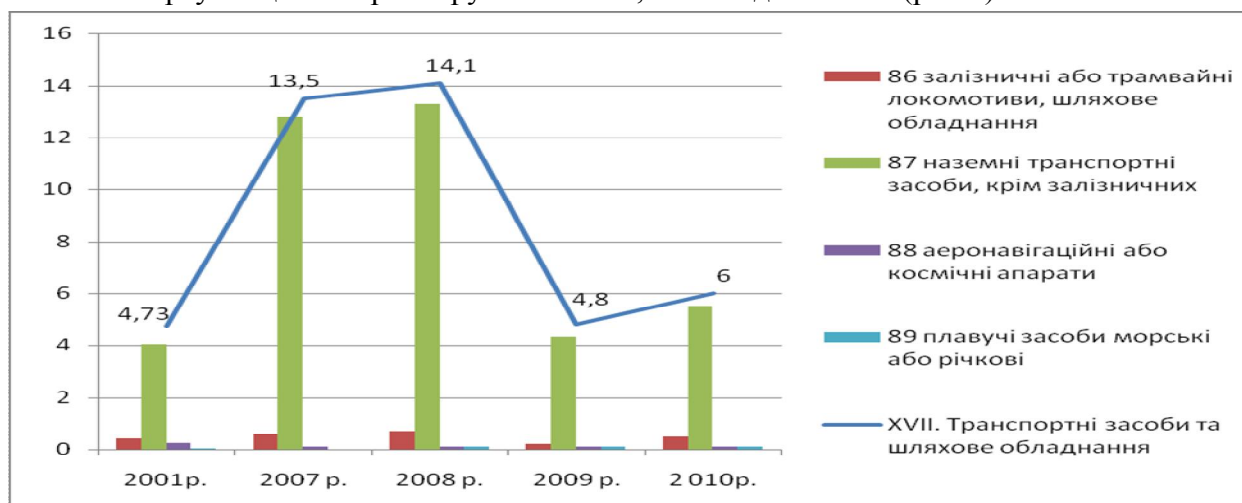

Рис.7. Динаміка структури імпорту товарів розділу „Транспортні засоби та шляхове обладнання” в Україні у 2001-2010 рр.

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України.

У 2009 р. було ввезено 61 тис. шт. автомобілів, що у 6 разів менше, ніж у 2008 р. Попит на імпортні автомобілі знизився через їх подорожчання внаслідок впровадження надбавки до існуючого мита (10 %) на автомобілі, вантажівки і автобуси у розмірі 13% відповідно до Закону України № 3379 "Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку із світовою фінансовою кризою". На внутрішньому ринку активізувалася торгівля уживаними автомобілями. Перспективи зростання виробництва автомобілів українськими підприємствами обмежені відсутністю додаткових ресурсів для інвестування в збільшення потужностей. У 2010 р. частка імпорту транспортних засобів та шляхового обладнання зросла до 6%.

Висновки. Таким чином, причинами зростання від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами є: зростання цін на енергоносії, приплив іноземних інвестицій, що забезпечило модернізацію основних фондів за рахунок зростання імпорту інвестиційних товарів; зростання купівельної спроможності населення, що стало наслідком збільшення витрат з держбюджету і соціально спрямованої, не підкріпленої реальними можливостями економіки, політики уряду в сфері державних фінансів, причому споживчі потреби у короткостроковому періоді задовольняються завдяки збільшенню обсягів імпорту споживчих товарів та послуг; зміна кон'юнктури світових ринків через уповільнення темпів економічного зростання і початок світової фінансової кризи; складна трансформація зовнішньоторговельної політики України, спрямована на пристосування до нових реалій, пов'язаних зі вступом країни до СОТ; реалізація державної програми боротьби з контрабандою.

Дієвими механізмами врівноваження товарної структури імпорту, що позитивно вплине на торговельний баланс України, можуть стати: активізація процесу імплементації у виробництво енергозберігаючих технологій з метою послаблення тиску зростання цін на енергоносії; підвищення продуктивності праці шляхом впровадження як технологічних, так і організаційних інновацій у виробництво; підтримка процесу «природного» імпортозаміщення, що означає реалізацію виробничого потенціалу за умов дотримання стандартів якості споживчих товарів та принципів ефективності використання факторів виробництва.

Література

1. Андрійчук В. Г. Розвиток зовнішньої торгівлі України та її економічна безпека / В. Г. Андрійчук. – К. : НІСД, 1996. – 148 с.
2. Василенко Ю. В. Зовнішня торгівля України: чинники, моделі, тенденції / Ю. В. Василенко. – К., 2007. – 310 с.
3. Гєєць В.М. Вплив кризи на основні сектори економіки та зовнішню торгівлю України / В.М. Гєєць, В.О. Точилін. – К.: Ін-т екон. прогн., 1999. – 86 с.
4. Герасимчук В.В., Овсянніков Є.В. Проблеми розвитку тютюнової промисловості за умов політичної нестабільності / В.В. Герасимчук, Є.В. Овсянніков // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №1. – С. 56.
5. Енергоефективність та енергетична безпека / Матеріали міжн. круглого столу. – К.: Міжн. ін-т менеджменту, 2007.
6. Зубець М. В. Стратегія розвитку м'ясного скотарства в Україні у контексті національної продовольчої безпеки / М. В. Зубець, І. В. Гусєва. – К. : Аграрна наука, 2005. – 125 с.
7. Капица Ю. М. Экспорт-импорт технологий: правовое регулирование / Ю. М. Капица. – К., 2000. – 106 с.
8. Карамбович І.М. Митна система та її роль в регулюванні зовнішньої торгівлі України: монографія / І.М. Карамбович. – Д.: Академія митної служби України, 2009. – 281 с.
9. Микитенко І. А. Споживання, експорт та імпорт сільськогосподарської продукції і продовольства / І. А. Микитенко. – К.: ННЦ "Ін-т аграрної економіки", 2008. – 73 с.
10. Пузанов І. І. Основні характеристики, показники і умови зовнішньої торгівлі України: монографія / І. І. Пузанов. – К. : ІВЦ АЛКОН НАН України, 2008. – 384 с.
11. Пузанов І. І. Динаміка і структура зовнішньої торгівлі трансформаційних економік / І. І. Пузанов. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2002. – 170 с.
12. Реформи Януковича: Газ, нафта, енергетика // Дзеркало тижня. – 2010. – № 21 (801). – С. 6.
13. Юшина С. І. Державне регулювання зовнішньої торгівлі в Україні / С. І. Юшина. – К.: КНТЕУ, 2007. – 149 с.